

ANNA KLARA OCH HENNES SÖNER.

Den 1/7 1838, en söndag, föddes i Eksjö stad Johan Lindbloms och hans hustrus femte barn. Det blev en flicka och hon döptes till Anna Klara. Vid hennes födelse bodde familjen i nr 5 i 4:kvarteret i Eksjö stad och det troligaste är nog att det var just där som födelsen ägde rum.

Anna Klara kom att stanna kvar hos den övriga familjen fram till år 1857, samma år som hennes far dog. Hon var alltså nitton år när hon flyttade från sin mor och sina syskon. Hon har med all sannolikhet börjat arbeta långt innan hon flyttade men det var nog inte så lätt att få tag på någon bostad i 1800-talets Eksjö, särskilt inte om man bara var piga med den begränsade ekonomi som det innebar. Adressen som Anna Klara flyttade till var nr 9 i Kyrkokvarteret i den södra stadsdelen. I husförhörslängden står hon upptagen som piga och det står att hon flyttade till adressen "*år 57 från staden*". Vidare kan man läsa att hon vid husförhöret har fått betygen "*a för läsning i bok, a för läsning i Luthersk Chatekes, ab för förklaringar och b för hur hon har begripit det hela*". Anna Klara blir dock inte gammal i Kyrkokvarteret. Redan 1858 flyttar hon igen, den här gången till nr 4 i Torgkvarteret.

Anna Klara stannar knappt ett år på den nya adressen men under den tiden hinner hon med ett nytt husförhör vid vilket hon får betygen ab, ab, ab, och b. Hon undergår även nattvarden och datum för det är den 29/8 1859. Senare samma år flyttar hon till nr 26 i kvarteret Jägaren. På den här adressen finns inga anteckningar angående läskunnighet eller liknande och inte heller på den här adressen blir hon gammal. Redan under år 1860 flyttar hon därifrån. För att få reda på varthän hon har flyttat får man söka i husförhörslängden för åren 1861-65. I denna bok finner vi, i del II på sidan 20, boende i Skolhuskvarteret 7 nr 2, änkan Catharina Maria Lindblom med barnen Mathilda Fredrika, Jenny Charlotta och Anna Klara.

Anna Klara hade ju en tid varit skild från den övriga familjen men nu har hon alltså återförenats med dem. Man kan ju bara spekulera om anledningen till återföreningen men det är nog inte helt otroligt att det kan bero på att Anna Klara blivit gravid och därför flyttat tillbaka till den trygghet som familjen kunde ge. En annan teori, antagligen den troliga, är att hon, när graviditeten upptäckts, har blivit avskedad från sin tjänst och därför, på grund av att hon inte har haft någon inkomst, har tvingats flytta tillbaka. Det barn som Anna Klara bar inom sig kom att visa sig vara en pojke. Han föddes den 16/10 1861 och fem dagar senare, den 21/10, döptes han till Carl Wilhelm. Dopvittnen var A.F. Friberg med hustrun Gustava samt två personer vars namn inte går att tyda. Vem som var far till Carl Wilhelm finns det däremot inga som helst uppgifter om i kyrkoböckerna men det finns en anteckning rörande

1861 års Födelse- och Dop-Bok									
Födelse-			Döpnings-			Föräldrarnas			
Månad	År	Dag	Månad	År	Q	Föräldrarnas		Historik, samt pag. i Högskoleboken.	
1861	12	1				Carl Wilhelm	Anna Klara	1861	

Bild 1: Anteckning i Eksjö STF födelsebok rörande Carl Wilhelms födelse.

Anna Klara i rutan "**Frejd och särskilda anteckningar**" och man kan där uttyda datumen "1/12 61". Eftersom den 1/12 var en söndag det aktuella året, alltså en kyrkodag, så är det troligt att den noterade dagen var dagen för Anna Klaras kyrktagning.

– Kyrktagning är en äldre form av barnaföderskors kyrkogång, en kyrklig rit med förebilder i Gamla Testamentet (3 Mos. 12), varigenom barnaföderskan på nytt upptas i den kyrkliga och sociala gemenskapen fyrtio dagar efter förlossningen. Ursprungligen uppfattades akten som en reningsrit, men redan under medeltiden möter föreställningen att kyrktagningen innebar en tacksägelse för att kvinnan blivit räddad och frisk igen efter förlossningen. Denna syn har från kyrkligt håll varit den dominerande efter reformationen, medan reningsföreställningarna på en del håll levte kvar bland almogen ännu under 1800-talet. Kyrktagning, som tidigast började försvinna i mellersta Sverige under 1870- och 1880-talen, levde kvar längst västkusten, inom delar av Göteborgs stift fram till 1940- och 1950-talen. I kyrkohandboken 1942 ändrades benämningen till *En moders tacksägelse*, och i nuvarande kyrkohandbok 1986 ingår inte längre någon ritual. Kyrktagning skedde i sen tid oftast i anslutning till dopet.ⁱ

Som nämnts ovan är den troligaste tolkningen av datumen 1/12 61 att det rör sig om dagen för Anna Klaras kyrktagning men det finns även en annan tolkning som kan vara möjlig. Carl Wilhelm var ju född utom äktenskapet och alltså hade Anna Klara, enligt den tidens syn på saken, gjort sig skyldig till en synd. Hon var därför tvungen att få kyrkans förlåtelse, så kallad absolution, innan hon åter kunde ta del i gudstjänster och liknande.

– Enligt 1686 års kyrkolag skulle den som haft utomäktenskapliga förbindelser, "*begått lönskaläge*" som det kallades, "*stå uppenbar skrift*", vilket innebar att kvinnan skulle stå på en särskild pliktpall i kyrkan och få sin avlösning i hela församlingens närvaro. Teologiskt innebar ceremonin dels att hon erkände sin skuld, dels att hon fick förlåtelse och togs upp i församlingen igen. I praktiken var det nog skulden och skammen som blev bestående medan förlåtelsen ofta glömdes bort. År 1741 ändrades detta offentliga skriftermål till en enskild förrättning i sakristian men prästerna gjorde ofta allt för att denna skulle bli så offentlig som möjligt, till exempel genom att genomföra ceremonin strax före gudstjänsten och sedan låta kvinnan gå ut inför hela församlingen. År 1855 avskaffades även den enskilda skriften men den levde i många trakter kvar fram till

sekelskiftet. Enligt 1734 års lag var lönskaläge brottsligt också enligt världslig lag. Både man och kvinna kunde dömas till böter och mannens böter var dubbelt så höga som kvinnans. Kronolänsmannen skulle som allmän åklagare väcka åtal när utomäktenskapliga barn avlades och målet kunde inledas vid tinget så fort kvinnan var uppenbart havande. Kvinnan hade små möjligheter att undkomma straff, emedan mannen kunde svära sig skuldfri genom ed, det fanns ju på den tiden inga vetenskapliga metoder varigenom man kunde fastställa faderskapet. Ibland hände det även att kvinnan uppgav fadern som okänd eller uppgav ett påhittat fint namn för att den rätte fadern skulle slippa böter. Genom strafflagen 1864 avskaffades lönskaläge som brott. Bara om kvinnan stämde mannen för att få faderskapet erkänt kunde saken dras inför tinget.ⁱⁱ

Av kyrkoböckerna kan man utläsa att familjen Lindblom på den här adressen, Skolhuskvarteret nr 7, delade bostad med en annan familj, ett inte ovanligt arrangemang bland mindre bemedlade på 1800-talet. Det går inte att uttyda den andra familjens efternamn men man kan se att den bestod av två vuxna och en dotter. Det innebär att det i den aktuella lägenheten, som antagligen inte bestod av mer än ett eller högst två rum, bodde åtta personer. Det finns även på den här adressen antecknat att Anna Klara läsa innantill, betyg b, samt att hon förstod det hon läste, även här betyg b. Det finns inga liknande anteckningar för de övriga i familjen.

År 1862 flyttade Anna Klara och hennes son, samt hennes mor och systrar, återigen. Den här gången till lägenhet nr 3 i kvarteret Hoppet nr 20. Även här delade man lägenhet med någon annan, nämligen med pigan Johanna Pettersdotter. Betyget b för innanläsning och förståelse av det lästa finns här antecknat för samtliga i familjen utom för systemen Jenny Charlotta och lille Carl Wilhelm. Cirka ett år blev familjen kvar i kvarteret Hoppet innan dom återigen flyttade. Den adress som dom flyttade till var på ett sätt känd sedan tidigare, det var nämligen tillbaka till fattighuset som flyttlasset gick. Men det var inte samma fattighus som tidigare, saker och ting hade nämligen förändrats en del.

– Med branden i Eksjö i nov 1856 kom lokalfrågan för fattigvården i staden i ett helt nytt läge. Många fattiga hade blivit hemlösa och behövde bostad. Fattighuset hade skonats vid branden, men räckte ju nu inte alls till. För fattigvårdens räkning hade tomtregleringskommittén avsatt Trädgårdskvarteret nr 14. Dit överflyttades våren 1858 från 3:e kvart nr 9 hus som klarat sig undan branden, tillhörigt brevbärare J Johansson. Huset hade en längd av 17,4 m innehöll 10 boningsrum och 2 kök. Det placerades med långsidan emot Jungfrugatan. Här inplacerades av fattigvårdsstyrelsen 9 änkor jämte 7 andra kvinnor och dessutom ett antal barn. Huset fick namnet "Enkohuset", en

beteckning som förekom även i officiella sammanhang omväxlande med beteckningen "Nya fattighuset". Huset flyttades år 1889 till Fargärdet där det fick stå kvar ända fram till 1979.ⁱⁱⁱ

Nya Fattighuset var som sagt var beläget i Trädgårdskvarteret nr 14 och i husförhörslängden finner man det på sidan 40 i del II. Familjen bestod nu av Anna Klara och hennes son samt hennes mor och en syster. En titt i Fattigstyrelsens protokoll för den här tiden ger vid handen att det tydligen var så att det var Anna Klaras mor, Chatarina Maria, som hade fått sig tilldelat en bostad i fattighuset. Om Anna Klara, med sin son, haft tillstånd att flytta med eller om hon gjort det på eget bevåg framgår inte. En sak är däremot säker, hon var inte välkommen. I styrelseprotokollet för den 15:e februari 1864 kan man nämligen läsa följande: ”§21 För att framledes i det så kallade nya Fattighuset vinna önskad ordning och snygghet samt till förekomst av den alltför stora överbefolkningen och osundheten det råder för närvarande, har styrelsen varit betänkt på att därifrån aflägsna en del av de boende hushållen och i sådant ändamål låtit kalla dessa personer att idag inställa inför Styrelsen för att till afflyttning uppsägas i följande ordning nedan

1 Henrietta Ekström, 2 f.d. arbetskarlen Stolt med hustru afflyttar 1 Oktober, 3 Carl Andersson med hustru afflyttar 1 Oktober, 4 Hustru Charlotta Larsson med man och 2 barn afflyttar 1 Oktober, 5 f.d. artilleristen Norman, 6 Anna Kristina Trast, 7 Anna Stina Kniberg bör afflytta redan 1 April, 8 Anna Lindblom bör afflytta redan 1 April, 9 Garfvar gesällen Sundells hustru bör afflytta redan 1 Oktober.”

Tydliggen efterkommer inte Anna Klara styrelsens beslut om att hon skulle flytta ut från Nya Fattighuset för i protokollet för sammanträdet den 2 september tas frågan om hennes boende där återigen upp. Och den här gången berörs även hennes syster av beslutet: §94 Enkan Lindblom, får för sin person, qvarbo i sin lägenhet hvaremot hennes döttrar Clara och Thilda ovilkorligen derifrån avhysas nästa flyttningstid, hvarom de nu för styrelsen inkallade tillsades, med uppmaning att under tiden skaffa sig antingen ordentlig tjänst eller annan loflig sysselsättning.

Varför trilskades Anna Klara? Varför såg hon inte till att få en tjänst så att hon kunde ta med sin son och flytta från fattighuset och det oftast hårda liv det måste ha inneburit? Just det faktum att hon hade en son, en oäkta son är säkert till en stor del förklaringen till att hon i det längsta försökte hålla sig kvar för att åtminstone ha tak över huvudet till sig och sin son.

Om vi efter utflykten till Fattigvårdsstyrelsens sammanträdesprotokoll går tillbaka till kyrkoböckerna kan man där se att Anna Klara deltagit i husförhören under den aktuella tiden och då fått betygen b i vad avser innanläsning och hur hon har förstått det lästa. Av någon anledning finns det längre ner på samma sida ytterligare en anteckning rörande Anna Klara och Carl Wilhelm och här finner man även namnet på Anna Klaras andra barn, dottern Emma

Charlotta. Anledningen till att prästen som förde husförhörslängden beslutat sig för att skilja på Anna Klara och hennes mor på det här viset kan ju vara att han i och med födseln av Anna Klaras andra barn har beslutat sig för att betrakta henne och barnen som en egen familj, skild från modern trots att dom bodde på samma adress. Dottern föddes den 4/2 1865, och precis som med Carl Wilhelm är fadern okänd, och hon döptes den 12/2. Lilla Emma blev dock inte gammal. Hon dog innan hon blivit två månader, närmare bestämt den 31/3, och i fattigstyrelsens protokoll av den 31 mars 1865 kan man läsa: ”§44 *Klara Lindblom, hwars barn avlidit, tilldelas 3 Rd såsom begravningshjälp. Utbetalas av ledamoten Fagerberg.*” Anna Klara får alltså hjälp till begravningen av sin dotter och den 2/4 kan Emma Charlotta Lindblom vigas till den eviga vilan.

Det kan noteras att Anna Klaras och Carl Wilhelms, och inte heller modern Catharina Marias, namn är överstruken i den här husförhörslängden vilket betyder att dom har bott kvar på adressen till och med den aktuella längdens utgång år 1865. Det innebär att man i den följande husförhörslängden, den för åren 1866 - 1870, ska kunna finna familjen på samma adress. Och det är just vad man gör. På sidan 50 i del III av den samma finner man familjen som fortfarande, trots fattigstyrelsens tidigare beslut om avhysning, är boende i *"Trädgårdskvarteret nr 14, Nya Fattighuset"*. Anna Klara och hennes son, den nu fyraårige Carl Wilhelm, står nu upptagna helt åtskilda från Catharina Maria. Anna Klara och hennes son bodde kvar på den här adressen i ytterligare tre år och under den tiden utökades familjen återigen.

Att bo på fattighuset var med säkerhet en föga avundsvärd lott för Anna Klara och hennes familj. Få kan nog idag riktigt förstå hur svårt livet för personer på samhällets botten var. Det var en hård kamp för uppehållet och det var nog många kvällar när Anna Klara och hennes nära fick gå till sängs med hungern gnagande i magen. Och inte blev saken bättre av att det var många som skulle dela på den många gånger knappa kaka som fattigvården utgjorde.

– I en stad som Eksjö fanns ett fåtal förmögna vid 1800-talets börja, framförallt några affärsmän och några hantverksmästare. // Färgeri- och garveriyrkena gav goda förtjänster och en del tjänstemän var väl avlönade som borgmästare, lantmätare, kyrkoherde och rektorn vid lärdomsskolan. // Men som regel var knappheten i tillgångarna något som folk i allmänhet måste lära sig att leva med. År 1785, när staden fick sitt första reglemente för fattigvården, fanns 12 hjälpbehövande, varav dock 8 ansågs kunna sköta sig själv. Med stigande befolkning ökade antalet hjälpbehövande. 1820 var i fattighuset intagna 9-10 personer, 1847 fanns där 15; då hade fattighuset påbyggt. Det kvinnliga inslaget där dominerade. Härtill kom 32 vuxna ute i kvarteren

som anmält sig i behov av fattighjälp. // När man närmar sig undersökningsperiodens slut är antalet hjon i fattighuset ungefär som på 1840-talet = 17 personer jämte sköterska. I "Enkohuset" bodde 29 personer, varav 26 kvinnor och 3 män. Antalet utackorderade barn var nu endast 15 jämte 3-4 äldre, medan understödstagare i stadens kvarter nu stigit till omkring 90. I staden fanns alltså åren 1862-63 över 150 hjälpbehövande på något över 1900 innevånare.^{iv}

Studier av Fattigvårdsstyrelsens protokoll ger även vid handen att det var en hård regim som drevs på fattighuset. Människors frihet beskars starkt både i stort och smått och ett exempel på detta kan man finna i fattigstyrelsens protokoll från 1 oktober 1864: "*§110 Vaktmästaren förständigas att hålla portarna till nya Fattighuset stängda aftnarna kl 8 och på morgnarna öppna kl 5 under okt - mars men under månaderna april - september skola portarna öppnas kl 5 och stängas kl 10.*" Men det fanns även ljusglimtar, om än små, i de fattigas liv. I nästa protokoll, det för den 26 oktober 1864, beslöt styrelsen följande: "*§111 Wid sammanträde med herrar Stadsfullmäktige den 19 dennes har beslutats att firandet af 50de årsdagen af Sveriges och Norriges förening skulle Fredagen den 4 November Stadens fattige bespisas med middagsmåltid på Stadskassans bekostnad, och i följd hvaraf Styrelsen medlemmar i afseende härå öfverenskomma:*

- 1. Att omkring 120 personer af stadens fattige skulle kallas att nämnda dag kl 1 på gamla Sietetssalen erhålla middagsspisning bestående af färskt kött med potatis, buljong eller fruktsoppa samt risgrynskaka och öhl -*
- 2. Herr Ordföranden uppdrages att ackordera hvad rörer måltiden med Fru Löfgren eller annan tjenlig person, äfvensom i öfrigt i samråd med Herrar Petri och Fagerberg vidtaga de åtgärder omständigheterna föranleda,*
- 3. Herrar Fattigvårdare, för hvar sitt kvarter öfverenskomms att vid bespisningen närvara.*

Om inte annat så var väll det här åtminstone en dag när Anna Klara och de andra i familjen slapp gå till sängs hungriga.

Den 25/6 1867 nedkom Anna Klara med sitt tredje barn, en pojke som döptes till Axel Fredrik. Vem som förrättade dopet går inte att helt utläsa av kyrkohandlingarna för där står endast initialerna "E.W.L.R.", men eftersom det vid denna tid fanns en komminister vid namn E.W.L. Rundqvist i Eksjö är det säkert just han som menas. Däremot kan man klart se att dopvittnena var boktryckargesällen Carl Johan Andersson och hans hustru Carolina, boende i Skolhuskvarteret nr 6, samt pigan Maria Charlotta Mård (ev Hård) från Stadsförsamlingen. Även det här barnet kom till världen utom äktenskapet, och även här är namnet på fadern okänt. Cirka 40 dagar efter nedkomsten, som stadgat, var det åter igen dags för Anna Klara att genomgå kyrktagningsproceduren, eventuellt absolution, vilket skedde den 18/8. Man ska

inte tro att Anna Klara var ensam om att föda så kallade oäkta barn i den här tidens Eksjö. Det aktuella året, 1867, föddes det i Eksjö Stadsförsamling totalt 69 barn, 39 pojkar och 30 flickor, och av dessa var 16 stycken så kallade oäkta.

De tidigare besluten i Fattigvårdsstyrelsen om att Anna Klara skulle flytta från fattighuset hade inte efterlevts och i och med Axel Fredriks födelse blev detta återigen en fråga för styrelsen. Till att börja med intog man en något försonligare hållning och vid sammanträdet den 1 augusti 1867 skrevs följande i protokollet: ”§149 Herr Ordföranden anmälde att pigan Clara Lindblom som utan styrelsens medgifande inhyst sig i Nya Fattighuset nyligen har födt ett oäkta barn därstädes, beslöts: att då pigan Lindblom blir frisk skall hon genom Ordningmannens i 3dje kvartere försorg avhysas”. Anna Klara gav dock inte efter och en månad senare såg man sig från styrelsens sida tvungen att ta till hårdare metoder och det beslöts således vid sammanträdet den andra september följande: ”§150 Som pigan Clara Lindblom ej godvilligt kunnat fårmås afflytta från Nya fattighuset, skall Ordningmannen i 3dje kvarteret uppmana polisen att genast verkställa afhysningen”. Man kan ju fråga sig varför Fattigvårdsstyrelsen var så angelägen om att få Anna Klara avhyst från fattighuset. Lite längre ner i protokollet från den andra september beslutas det att även ta polisen till hjälp för att få en del andra personer avhysta från Nya Fattighuset. I denna paragraf ger man även ett skäl till varför personerna ifråga ska avhysas, nämligen på grund av deras ”supiga och i allo liderliga lefvene” vilket ”gör det omöjligt för Vaktmästaren att hålla sådan ordning som tillbörlig är”. Eftersom Anna Klara inte är med bland de på den här punkten uppräknade personerna så har säkert inte det, utan något annat, varit anledningen till att hon skulle ut. Om det var så att Anna Klara hade ett arbete så ansåg man säkert från styrelsens sida att det var upp till henne att skaffa sig en lägenhet på egen hand och inte ligga samhället till last genom att bo i fattighuset. Om det å andra sidan var så att hon inte hade något arbete ansåg man säkert att en kvinna, knappt 30 år gammal, skulle kunna finna ett arbete och därigenom försörja sig själv och sina barn. Båda sakerna något som med tanke på omständigheterna och den tidens syn på saker och ting inte är alldeles självklart. Här förelåg en klar diskrepans mellan de styrandes syn på saker och ting och den vanlige medborgarens föreställningsvärld. En ogift kvinna, inte en änka eller frånskild kvinna, utan en kvinna som fött utomäktenskapliga barn, ”horat” som det kallades på den tiden, hade en utomordentligt svår och utsatt position i samhället. Folktrons uppfattning om vad det kunde innebära att komma i kontakt med en sådan kvinna gjorde att de flesta av de arbeten som en kvinna med samma bakgrund och i en liknande situation, fast utan barn, kunde få var stängda för den som ”horat”. Och samma sak var det med att finna en bostad om man var i den situationen. Vem ville ha in en ”hora”, med allt det kunde innebära, i sitt hus.

Hur var då Anna Klaras, och hennes söners, ställning i samhället? Hur såg man på henne så som varande ensamstående moder och på pojkarna så som varande ”oäkta”? Man kan säkert utgå från att de flesta innevånarna i Eksjö inte brydde sig ett dugg om de bakomliggande faktorerna till att Anna Klara blivit gravid och fött barn. Om hennes graviditeter varit en följd av att hon våldtagits, eller på annat sätt mot sin vilja haft samlag, eller om hon helt enkelt på grund av kärlek, och kanske med löfte om giftermål, frivilligt gått till sängs med männen i fråga är i det här sammanhanget av mindre betydelse. I eksjöbornas, och även i den lagstiftande statsmaktens, ögon betraktades säkert Anna Klara så som varande en hora. Därmed inte sagt att hon var prostituerad, att hon tog betalt för sex. Att så skulle vara fallet finns det inte några som helst belägg för i kyrkoböcker eller andra handlingar. Vilket bemötande kunde då en ensamstående moder, en kvinna med utomäktenskapliga barn, vänta sig i 1800-talets Sverige? Till att börja med kan man konstatera att det förelåg tre olika straffsystem, nämligen det av den världsliga makten sanktionerade juridiska, kyrkans sanktionssystem samt folktron. Frågan om varför man i äldre tider haft ett så starkt sanktionssystem mot just utomäktenskapliga förbindelser, och då i synnerhet utomäktenskapliga förbindelser som lett till att barn blivit följden av de samma, är mycket intressant och enligt min mening är det till stor del en kvarleva från de tidigaste samhällena. Man levde då i små, klart avgränsade grupper, och att hålla ihop gruppen och hindra den från att splittras var av allra största vikt för gruppens överlevnad. Just detta med den sociala kontrollen är ett mycket intressant ämne, men att närmare gå in på detta skulle ta alldeles för stor plats och falla utanför ramarna till den här historien. Idag används ordet hora oftast som ett substantiv, alltså som liktydigt med prostituerad, medan ordet i äldre tider mer hade formen av ett verb och beskrev en handling. Att hora, att bedriva hor, innebar enligt lagen att ha utomäktenskapligt könsumgänge oavsett om det var frågan om betalning eller inte. Både kvinnan och mannen horade om någon, eller båda, var gift. I det första fallet talade man om enkelt hor och i det andra om dubbelt hor. Var ingen av parterna gifta var den juridiska termen för deras olovliga handling lönskaläge. Eftersom vi idag inte vet vilka män som var fäder, eller kanske far, till Anna Klaras barn kan vi nu inte avgöra om det har varit frågan om hor eller lönskaläge. En sak är dock säker, när det gäller det samlag som resulterade i den första sonen, Carl Wilhelm, hade Anna Klara, såvida det nu inte rört sig om en våldtäkt, i juridisk mening begått ett brott. Detta oavsett om det varit frågan om hor eller lönskaläge. Vid tiden för hans födelse var nämligen båda handlingarna straffbelagda, lönskaläge fram till 1864 och hor ända fram till och med 1934.

Frånsett de rent juridiska straffen, de som var stadgade i lagar och förordningar, och de konsekvenser som följde av kyrkans syn på ensamstående mödrar, fanns det en annan typ av straff. En typ av straff som kunde vara väl så stränga, och ha en betydligt större påverkan på

den enskilda kvinnans liv än de ovan nämnda, nämligen de straff som med rötter i folktron utmättes av gemene man. I boken "Horan i bondesamhället" har Jonas Frykman visat hur hårt en kvinna på landsbygden som fött utomäktenskapliga barn kunde drabbas i 1800-talets Sverige och det var säkert inte mycket lättare för en kvinna i samma situation i en stad. Särskilt inte i en liten stad som Eksjö.

Saker och ting förändrades så småningom och, som tidigare nämnts, efter tre år flyttade Anna Klara med sina barn och sin gamla mor från fattighuset. Adressen man flyttade till den här gången var Kyrkokvarteret nr 3. För Catharina Maria blev det här hennes sista jordiska adress medan Anna Klara med sina båda söner stannade kvar här fram till slutet av 1869. Det var antagligen någon gång i november eller december som man flyttade och den slutsatsen kan man dra av det faktum att det för Anna Klara, på den här adressen, finns en anteckning om att hon den 6/11 har undergått nattvarden. Under tiden i Kyrkokvarteret, närmare bestämt den 19/7 1869, har man hållit husförhör och det konstateras då att Carl Wilhelm kan läsa innantill. Inte dåligt för en åttaåring på 1860-talet. Man kan ju ställa sig frågan var och hur Carl Wilhelm, och för den delen också hans mor, lärt sig läsa. I Eksjö fanns vid den här tiden tre olika utbildningsvägar. En var privat undervisning, både i hemmen och i privat skola, en var den så kallade Trivialskolan och så fanns det slutligen, och i vårt fall den troligaste utbildningsvägen, folkskolan.

– Man brukar ange folkskolans ursprung i Eksjö till år 1795 som en följd av biskop Jacob Lindbloms visitation i Eksjö i juni 1794. Men i Eksjö fanns sedan 1768 en särskild fattigkassa för barnundervisning. // När biskop Lindblom i juni 1794 installerade Carl Peter Een som kyrkoherde i Eksjö, visiterade han samtidigt församlingarna. Han förklarade att den tidigare fonden för fattiga barns undervisning var för liten till avlöning av en ständig barnalärare. Han manade båda församlingarna till "rundeliga gåfwor" till den kassan samt att "genom andra utvägar söka bringa denna angelägna anstalt till verkställighet". En rad gåvor, mest i form av markdonationer, strömmade nu in till pedagogien. // Tidvis kom pedagogien att sakna lärare, men inte på grund av bristande lönedel utan därför att prästvigd lärare inte kunde uppbringas. Flera av donatorerna hade nämligen ställt som villkor, att pedagogen skulle vara prästvigd. // I domkapitlets arkiv förvaras en odaterad skrivelse "Projekt till en pedagogiinrättning i Eksjö stad" med läsordning och läroplan för denna skola. // I detta förslag till skolordning nämns ingenting om att skolan enbart skulle vara en fattiga barns skola, men avgiften för de fattigaste barnen skulle betalas ur "tillförene inrättade Cassa". // Kursplanen omfattade kristendom med katekesen, som skulle läras utantill, och bibelspråk, skrivning, räkning och fäderneslandets historia. // Från och med 1824

inträder en viktig förändring vad gäller pedagogien i Eksjö. Då tillträder Anders Fredric Höijer lärartjänsten vid skolan och vårterminen 1825 införde han växelundervisningsmetoden (lancastermetoden). // Genom att använda skickliga elever som medhjälpare (monitörer) vid undervisningen, kunde ett stort antal elever samtidigt undervisas. Vårterminen 1827 hade skolan 78 elever, 54 pojkar och 24 flickor. // Undervisningsämnena var de för sådana skolor vanliga: stavning, renläsning, kristendom, historia, geografi, räkning och skrivning. // År 1835 kunde Höijer till Växelundervisningssällskapet rapportera ett elevantal i sin skola av 93 elever, 73 pojkar och 20 flickor. // 1842 års reform var ganska vag i sina bestämmelser. Den kräver att barnets skolgång skulle vara påbörjad senast under dess 9:e år. För stadens del skedde inga större förändringar. Först 12/4 1847 tog Eksjö stadsförsamling beslut om folkskolan; denna skulle "med stadens wexelundervisningsskola förenas". Man tillsatte en skolstyrelse med pastor och borgmästare som självskrivna ledamöter och därtill ytterligare 4 personer. // Fonden för fattiga barns undervisning övertogs av skolstyrelsen. // I staden diskuterades uppförandet av ett skolhus för folkskolan. Man funderade på att slå samman folkskola och fattighus, men frågan sköts på framtiden. Tills vidare fick folkskolan klara sig med förhyrda lokaler. Men lokalbehovet blev trängande. Antalet elever i folkskolan ökade: 124 vårterminen 1856 i lancasterskolan, 68 i söndagsskolan. // I den nya stadsplanen efter branden fanns skolplan tillgänglig. Man förvärvade i korsningen mellan Västerlånggatan och Jungfrugatan nr 13 kvarteret Vågen. // Man beviljade i november 1857 anslag. // Skolstyrelsen fick i uppdrag att låta bygga skolhuset. // På nedre botten var skilda lärosalar för pojkar och flickor, lärarbostaden hade man på övre våningen. // I oktober 1859 kunde de nya lokalerna tas i bruk ^v

Den nya adressen för familjen blev kvarteret Hoppet nr 20 men det var inte någon längre tid man stannade kvar där. Dock utökades familjen under den tiden med ytterligare en person. Den somför första gången såg livets ljus där var Gustav Henrik, Anna Klaras tredje son. Han föddes den 20/3 1871 och döptes av pastor A. F. Lundvall den 25/3. Dopvittne den här gången var byggmästare C. G. A. Nyberg och hans hustru Klara, även dom från kvarteret Hoppet. Även den här gången är namnet på fadern okänt. Den 7/5 var det åter dags för Anna Klara att genomgå kyrkotagnings- alternativt absolutionsritualen. Gustav Henrik var inte ensam som så kallad oäkting det här året. Av de 32 pojkar som föddes i staden under året föddes 8 utom äktenskap och av de 37 flickorna var 7 utomäktenskapliga. På den här adressen finns det en anteckning efter Anna Klaras namn i rutan för "**Frejd och särskilda anteckningar**" där det står namnet "*Nyberg*". Det är säkert så att den hänvisar till den byggmästare Nyberg som var dopvittne vid yngsta sonens dop. Kanske hyrde Anna Klara

bostad hos honom eller var anställd som piga i huset. Man kan även konstatera att anteckningarna från Kyrkokvarteret angående Carl Wilhelms läskunnighet finns medtagna här i Hoppet. Som en parentes kan nämnas att det i samma kvarter bor en ryttmästare Rosencrantz med familj vars äldste son är jämgammal med Carl Wilhelm och för honom finns inga anteckningar om läskunnighet. Det är även noterat att Anna Klara och Carl Wilhelm båda blivit vaccinerade mot koppor.

Precis som vid de tidigare tillfällena Anna Klara blivit gravid och fött barn så verkar det som om just detta faktum lett till problem för henne och barnen. Problem som avspeglar sig i fattigstyrelsens protokoll och en kontroll där ger även svar på frågan ovan om vilken relation Anna Klara hade till byggmästare Nyberg. I protokollet från fattigstyrelsens sammanträde den 2 maj 1871 har följande nedtecknats: *"Nybergs hustru i Hoppet hemställer om ersättning för hyra för förra pigan Clara Lindblom, Beslöts, sedan hustru Nyberg, på derom gjord framställning, medgifvit att Lindblom finge under denna månad bo kvar i Hoppet mot det att Styrelsen ansvarade för hyran efter 20Rd per år, att fattigvården betalar för denna månad för Clara Lindblom som nyligen födt barn och har flera minderåriga barn förut, dock att Lindblom efter denna tid sjelf ålåge att förskaffa sig bostad, Hvarom Hägg underrättade Lindblom."* Tydligt har Anna Klara hyrt bostad hos Nyberg och när hon så har blivit gravid har hon säkert förlorat eventuellt arbete och inkomst och därför inte kunnat betala hyran vilket har gjort att Nyberg varit tvungen att gå till fattigvårdsstyrelsen för att försöka få sina pengar. Ett klart bevis på att Anna Klara inte hade något arbete är ju det faktum att hon i protokollet benämns så som varande *"förra pigan"*. Uppenbarligen skedde det ingen snabb förbättring av Anna Klaras ekonomi för redan vid nästa sammanträde fick herrarna i fattigstyrelsen återigen ta ställning till en begäran om hyreshjälp till Anna Klara och hennes barn. Den här gången var det Anna Klara själv som trädde inför styrelsen för att begärde hjälp och ledamöterna lyssnade och beslöt att bistå henne. I protokollet skrevs: *"§109 Förra pigan Clara Lindblom företrädde och begärde hyreshjälp, och beviljades Lindblom åt sina tre minderåriga barn hyresbidrag med tjugo Rd Rmt räknat från den 1 Januari till samma dag 1872"*. Vid mötet den 2 maj hade ju Anna Klara uppmanats att själv skaffa sig en bostad, tydligt ville inte Nyberg av någon anledning ha familjen kvar i Hoppet, men uppenbarligen hade det inte lyckats för henne att få tag på någon bostad. Den 2 oktober är det åter igen dags för den förra pigan att träda inför fattigstyrelsen. Den här gången för att be om hjälp att få tak över huvudet till sig och sina barn. *"§176 Förra pigan Clara Lindblom företrädde och begärde bostad för sig och tre barn men som sökande under sommaren fött sitt tredje oäkta barn och förde ett lättsinnigt lefverne samt fattigvården under flera år betalt hyresbidrag åt barnen, kunde sökandes anhållan icke af styrelsen bifallas"*. Uppenbart är att Anna Klaras leverne inte föll beslutsfattarna i smaken. Hon födde oäkta barn, hon var lättsinnig, det bör observeras att hon

inte anklagas för lösaktighet eller liderlighet utan bara lättsinne, och hon hade en längre tid legat samhällsekonomin till last. Men hon klarade det inte själv och en månad senare, vid sammanträdet den 1 november, såg sig fattigvårdsstyrelsen tvingad att hjälpa till med bostad. Dock kan man i styrelsens beslut notera att det inte främst var med omtanke om Anna Klara eller barnen som man ställde upp utan det var omtanke om fattigvårdens resurser som blev det avgörande: *§200 Beslöts att som förra pigan Clara Lindblom åt sig och tre minderåriga barn icke i höst kunnat förskaffa bostad utan blifvit intagen i Nya Fattighuset, Lindblom därstädes fortfarande finge bo qvar såsom för fattigvården minst betungande*".

Så var då alltså Anna Klara och hennes barn tillbaka till en från tidigare känd adress, Trädgårdskvarteret nr 14, "Nya Fattighuset". Man hade tak över huvudet men det krävs ju mer än det för att ha ett drägligt liv. Som konstaterats tidigare verkar det som om barn inte normalt räknades som enskilda individer när det gällde samhällets bistånd. Anna Klara och barnen var ett hushåll och fick ett bidrag, eller som det hette för, en stat. Det kan inte ha varit lätt att klara av att försörja sig själv och tre barn på det och det är säkert just detta faktum som legat till grund för det konstaterande fattigstyrelsen gjorde, och det beslut dom tog, den 22 november 1871: *§208 Sedan herr ledamoten Doctor Miltpée anmält att i Nya Fattighuset intagna förra pigan Clara Lindblom vanvårdade sina barn och icke kan lämna dem erforderlig försörjning beslöts att Lindbloms två äldste tillsammans erhålla en hel stat tills vidare vilken fattigsköterskan efter eget godtycke tilldelar barnen, hvarjemte fattigföreståndaren uppdrogs att vid behof lemna Lindblom ved*". Det låter ju fruktansvärt. Vanvårdade Anna Klara sina barn? Jag är övertygad om att det här, precis som jag skrev ovan, helt enkelt betyder att hon inte hade medel tillräckligt för att försörja dem och att fattigstyrelsen rätt och slätt såg på det så som varande vanvård utan att se till de bakomliggande orsakerna. Ett bevis på att så kan vara fallet är ju att fattigstyrelsen ser som en lösning, inte att ta barnen från modern utan, att ge ett eget bidrag, "en hel stat" till de båda äldsta barnen. Att lillebror Gustaf inte fått det är ju inte så konstigt. När beslutet togs var han inte mer än sju månader gammal och Anna Klara har fortfarande ammat honom. Familjen förblev samlad i Nya fattighuset fram till den 11/10 1876 då äldste sonen Carl Wilhelm, då 15 år gammal, flyttade till kvarteret Lejonet nr 17. Det är svårt att tyda anteckningarna angående honom på den nya adressen men det ser ut som om han varit dräng antingen hos guldsmed Landgren eller hos fru Maria Sofia Rundqvist. Som tidigare nämnts hette den präst som döpte Anna Klaras tredje son just Rundqvist och både han och guldsmeden Landgren var aktiva inom Eksjö Arbetarförening. Arbetarföreningen, som bildats 1865, hade som syfte att stödja och hjälpa arbetare och drivkraften för arbetet skulle vara "kristlig kärlek". Det är ju inte helt osannolikt att det finns ett samband mellan de här personernas engagemang, Anna Klaras situation och det faktum att hennes son får anställning antingen hos föreningens kassör eller hos en person som eventuellt kan ha varit släkting till en annan person inom föreningen.

Socialt arbete och engagemang byggde förr i tiden till stor del på personliga frivilliga insatser. Carl Wilhelm blev dock inte gammal på den här adressen. Redan den 5/12 1877 flyttade han till kvarteret Bryggaren nr 11 och där står han klart och tydligt upptagen som dräng hos bryggare Holm. Carl Wilhelm var dock en orolig själ och den 4/11 1879 flyttar han till kvarteret Vågen där han blev dräng hos lasarettsläkare Wiborg.

Om vi går tillbaka till Anna Klara kan vi konstatera att hon bodde kvar med de båda yngre sönerna i Trädgårdskvarteret nr 14 fram till den 12/11 1877 då dom flyttade till kvarteret Vågen. Under tiden i Trädgårdskvarteret skedde tydligen något med sonen Axel Fredrik för i rutan "**Särskilda anteckningar**" står skrivet något som kan tydas som "*på Ahlsborgs räddningsanstalt i Hwetlanda år 77*".

– Ahlsborg, eller Alsborg, var ett hem för "*fallne och vanartige gossar*" utanför Vetlanda i Jönköpings län. Initiativtagare till, och praktiskt ansvarig för, hemmet var P A Ahlberg som i närheten av Ahlsborg drev en missionsskola. I Ahlsborg upprättade Ahlberg fyra stycken barnhem för barn mellan 6-15 år. De flesta kom från fattiga hem men en del var där på grund av att dom var vanartiga eller försummade. Dessa fördelades på fyra hem, med vardera 20-30 barn, i Ahlsborg, Dalseda, Tabor och Betel. Varje barnhem hade sina egna fosterföräldrar som hade hand om hemmets skötsel samt barnens fostran och undervisning. Denna typ av barnhemsverksamhet var ett av den nyvaknade kristlighetens första uttryck. Kommunernas vård om de fattiga och vanvårdade barnen var ringa. Fattigdomen på landet var synnerligen stor till följd av det, hos många rådande superiet, de svåra tiderna och de få tillfällena till arbetsförtjänst samt den synnerligen låga arbetsförtjänsten. Tidigare hade de äldre fattiga och barnen antingen auktionerats ut till minstbjudande eller så fick dom gå på rote, vilket innebar att dom flyttades runt mellan de olika gårdarna. Men många började så småningom finna sådan behandling upprörande och barnhemstanken uppstod. Redan vid slutet av 1840-talet fanns flera barnhem och att vid dessa anställa gudfruktiga ledare, skollärare eller andra personer ansågs ej strida mot konventikelplakatet. Ahlsborg nybyggdes av Ahlberg med fyra stycken tvåvånings- och två stycken fyra våningshus och rymde 100 inneboende. På Ahlsborg fanns även hälsokällor, badhus och badsalong, vilken inrättning visserligen var ringa anlitad, men dock hölls igång in på 1870-talet. Till Dalseda, som låg mer avsides, var hemmet för vanartiga gossar förlagt. I Betel var även anstaltens tre yrkesmän placerade och där tillverkades kläder, skor och möbler för hemmets behov. Även i dessa arbeten deltog barnen. Ahlbergs läggning var nu sådan att han ensam ville besluta om, samt även leda, alla arbeten. Han fordrade att andra skulle lita på hans verk och duglighet. Därför tillät han en tid inte någon offentlig kontroll över

verksamheten. Gåvomedlen började slutligen sina ut och efter 14 år såg han sig ur stånd att fortsätta verksamheten i Ahlsborg. Han överlämnade då, år 1875, hela egendomen till Oscar-Josefina föreningen men denna ville, eller kunde ej, fortsätta Ahlbergs verksamhet. År 1880, tre år efter det att Axel Fredrik kommit dit, sålde föreningen så egendomen till Vetlanda kommun, vilken där inrättade ett ålderdomshem och en folkskola.^{vi}

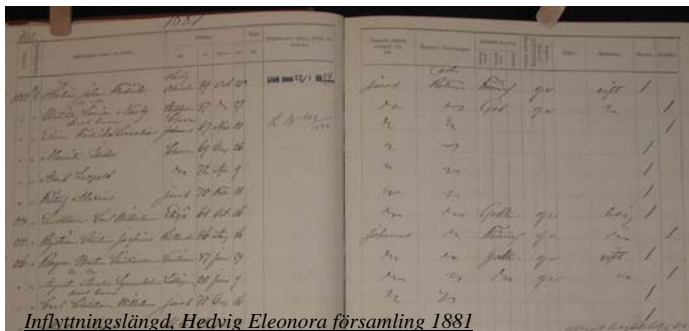
Som vi tidigare sett kom alltså Anna Klara och hennes båda yngre söner den 12/11 1877 till kvarteret Vågen där dom hyrde en bostad. Även den äldste sonen, Carl Wilhelm, flyttade, som vi även det konstaterat ovan, till kvarteret Vågen och det innebar att Anna Klara och hennes tre söner åter var samlade. Om inte i samma lägenhet så i alla fall i samma kvarter. Det var 1879 det här skedde. Det blev dock inte något längre uppehåll på den nya adressen för Carl Wilhelm. Nästan exakt ett år efter det att han flyttat in, den 3/11 1880, lämnade han familjen, kvarteret Vågen och staden Eksjö bakom sig och flyttade till Stockholm. I utflyttningslängden, i rutan som har rubriken "**Särskilda anteckningar**" står det något som kan tydas som "*frejdbet. t. Sthm. 80 27/10*". Förkortningen "*frejdbet.*" ska säkert tolkas som frejdbetyg vilket var ett av vederbörande pastor utfärdat betyg angående en persons frejd eller medborgerliga förtroende.

– Medborgerligt förtroende var en sammanfattning av de förmåner och rättigheter som tillkom en oförvitlig medborgare till exempel kommunal och politisk valrätt och valbarhet, befogenhet till handels idkande, statsämbete med mera. En äldre benämning var god frejd. Vid avskaffandet av det gamla vanfrejdsstraffet ersattes detta i svensk strafflag 1864 av "förlusten av medborgerligt förtroende". Då anteckning om den ådömda förlusten skulle inflyta i brottslingens prästbetyg visade sig detta bereda stora svårigheter för hans, eller hennes, återbördande till en arbetande och samhällsnyttig människa. Förlusten av medborgerligt förtroende som straff avskaffades 1918 och samtidigt med det avskaffades frejdbetyget som tidigare erfordrats bland annat vid sökande av ämbete eller tjänst.^{vii}

Den församling i Stockholm som fick ta emot Carl Wilhelm och hans frejdbetyg var Johannes församling och i inflyttningslängden för denna församling står han som inflyttad den 29/12 1880. Vidare står det att han i den församling där han senast bott, alltså Eksjö stadsförsamling, hade bevistat husförhör och befunnits godkänd i kristendomskunskap, undergått nattvard och blivit vaksinerad mot kopper. Det står även antecknat att var av god frejd samt att han var ogift. För att vara exakt står det att han var "*för ung för äktenskap*". Sist men inte minst finner man även den adress i församlingen till vilken han flyttade, nämligen nr

2 Ålandsgatan. Ålandsgatan finns inte idag utan det är nu en del av Mäster Samuelsgatan, närmare bestämt den del som ligger öster om Regeringsgatan. Om man tittar i de delar av utflyttningslängden för Johannes församling som gäller för åren 1880 - 1890 kan man inte finna Carl Wilhelm där men det innebär inte, som vi ska se nedan, att han blev kvar i församlingen någon längre tid.

Vad hände då med Carl Wilhelm? En undersökning av de utflyttningslängder som gäller för Johannes församling under åren 1881 - 1890 ger alltså inget resultat. Men om man istället tittar i utflyttningslängderna för Jakobs församling blir resultatet ett annat. Där kan man finna att Carl Wilhelm Lindblom, här betitlad dräng, den 9/4 1881 lämnade församlingen för att flytta till Hedvig Eleonora församling i samma stad. I inflyttningslängden för Hedvig Eleonora står

Carl Wilhelm som inskriven den 13/4 1881. Det var alltså knappt tre månader som Carl Wilhelm stannade på den första adressen i Stockholm. Tydligen tog han till huvudstaden med sig sin vana att flytta ofta. Orsaken till

att han står som inflyttad till Johannes församling och sedan utflyttad från Jakobs församling kan nog förklaras med att de båda församlingarna på den tid det rör sig om var en, Jakob och Johannes församling. Det var först 1907 som det blev två helt skilda församlingar.

Enligt inflyttningslängden för Hedvig Eleonora församling i Stockholm flyttade Carl Wilhelm alltså in till församlingen den 13/4 1881. Tyvärr finns ingen husförhörlängd för detta år att tillgå på Internet men i den digitaliserade utgåvan av Rotemansarkivet för Stockholm, vilken finns på Stockholms Stadsarkivs hemsida visar på Carl Wilhelm. Rotemansinstitutionen skapades 1878 som en helt ny kommunal organisation i Stockholm. Staden indelades i ett antal folkbokföringsdistrikt, så kallade rotar. Församlingspräster, som tidigare skött folkbokföringen, klarade inte längre av sin uppgift. Den övertogs istället av de så kallade rotemännen. Rotemansinstitutionen var aktiv fram till 1926. Det aktuella året står Carl Wilhelm antecknad så som varande dräng, hans födelseuppgifter är noterade så som varande 16/10 1861 i Eksjö Stadsförsamling. Hans status är noterad som ogift, ej HF (husföreståndare) men han är hushållsmedlem. I Rotemansarkivet står han som inflyttad den 12/1 1881 från rote 07. Skillnaden mellan detta datum och datumet i inflyttningslängden kan helt enkelt bero på att prästen noterade det datum då han de facto skrev uppgiften i boken eller att det var först vid den senare tidpunkten som Carl Wilhelm gick till prästen och anmälde sig. Den rote Carl Wilhelm flyttade in till hade nummer 09 och i hushållet, vilket var beläget på Greffthuregatan 19A och Jakobsbergsgatan 2A, fanns förutom Carl Wilhelm 15 personer. Som föreståndare för hushållet var antecknat en Karolina Wilhelmina Carlsson (f. 1837) och hennes titel var utskänkningsföreståndare. Av de övriga i hushållet var en dräng, en står upptagen som gosse och de övriga var pigor. Innan vi lämnar denna anteckning i Rotemansarkivet kan vi notera att det är antecknat att Carl Wilhelm 99/99 1882 (vad 99/99 betyder kan jag ej svara på) lämnar roten och istället flyttar till rote nummer 15.

Om man fortsätter att titta på Carl Wilhelm i Rotemansarkivet kan man se att han i nästa anteckning befinner sig i just rote 15. Denna ligger på Södermalm och vi får även en hänvisning till vilken församling som är aktuell, nämligen Maria Magdalena. Man kan även

se att fastigheten han flyttar in till har benämningen Överkikaren 13 och den exakta adressen är Hornsgatan 22. Det är även antecknat att han flyttade in den 16/10 1882. innan vi går in i kyrkböckerna för att se vilka anteckningar som eventuellt finns om Carl Wilhelm på den nya adressen kan titta vidare lite i Rotemansarkivet och konstatera att Carl Wilhelm på denna adress bor i ett hushåll som förestås av en sockerbagare vid namn Anders Larsson. Förutom dessa båda består hushållet av inte mindre än 30 personer varav 3 var lärningar, 9 drängar precis som Carl Wilhelm, 7 pigor, 1 bodbiträde, 1 bodjungfru, 1 sockerbageriarbetare och 8 barn. Av barnen var 7 stycken hushållsföreståndarens, vilken var änklings, egna. Det är slutligen antecknat att Carl Wilhelm är anställd och att han är utan egen familj. Även här finns en utflyttnings uppgift för Carl Wilhelm, nämligen 99/99 1884 och det är antecknat att han är utflyttad till bilagan.

Om man i Rotemansarkivet från denna sista anteckning söker med hjälp av länken "Samma individ" får man en anteckning till som rör Carl Wilhelm under tiden 1885-1888. Det bör påpekas att det inte finns någon uppgift om födelseort i denna anteckning samt att hans förnamn här är stavat med K. Det sistnämnda är av mindre betydelse, även i den första anteckningen i detta arkiv stavades namnet så och det faktum att ingen födelseort är nämnd kan man nog förbise. CW står som inflyttad 00/00 1885 från annan fastighet i roten. Även här finns, precis som i den tidigare anteckningen, benämningen bilagan med, fastigheten och gatan där han bor är bara antecknat som just bilagan. Dock är det noterat att församlingen i fråga är Maria, d.v.s. Maria Magdalena. En intressant uppgift är att CW här inte ingår i något hushåll, alltså har han inte någon hushållsföreståndare över sig. Det finns många fler uppgifter i denna anteckning vilka vi kanske får anledning att kommentera senare men just nu kan vi bara konstatera att det finns en uppgift om utflyttning 20/12 1888 till annan rote.

Om vi lämnar Rotemansarkivet och istället tar en titt i utflyttningslängden för Maria Magdalena kan vi se att CW den 21/12 är utskriven från församlingen för att ta sitt pick och pack och flytta till Johannes församling. Uppenbarligen har CW trots att han nu är hela 27 år gammal inte hittat någon partner för giftermål för i kolumnen "Giftermålsbok" står det antecknat att han är ledig. Om vi fortsätter till inflyttningslängden för Johannes församling 1888 kan vi se att arbetskarlen Carl Wilhelm Lindblom, född 16/10 1861 i Eksjö, flyttat in till församlingen och bosatt sig på adressen David Bagares gata 14. I de tre kolumnerna för hur han kunde läsa och förstå kristendom är det antecknat "godkänd" och i kolumnen för "Äktenskap" står det ett L. Det finns även två andra anteckningar som kan visa sig vara av intresse; nämligen en som klart kan tydas till "sjöman" men eftersom den står mitt mellan Carl Wilhelms namn och namnet på raden under (en Karl Littorin från Bollnäs) är det svårt att avgöra vem denna anteckning gäller. Den andra av dessa två anteckningar gäller däremot utan tvekan Carl Wilhelm eftersom den står på samma rad som hans namn, tvärs över kolumnerna för dop och föräldrarnas namn, en anteckning som kan tydas till "*Exercerat vid Svea Art åren 1883 å 84*".

Låt oss åter gå tillbaka till Anna Klara och de två söner som hon fortfarande hade hos sig. Dom bodde, som vi konstaterat ovan, i kvarteret Vågen nummer 9 och i husförhörslängden för Eksjö stadsförsamling åren 1880-89 kan man se att även de båda yngre sönerna blivit vaccinerade mot kopper. Man kan vidare utläsa att Anna Klara vid husförhören fått betyget b vad avser innanläsning och kristendomskunskap. Sonen Axel Fredrik, som nu bär titeln skräddarlärling, har fått betygen a respektive ab med tilläggen "väl" och "med beröm godkänt" medan yngste sonen Gustav Henrik fått betygen b respektive bc. Den 22/9 1887 flyttade Axel Fredrik till Jönköping men redan 28/2 kom han tillbaka till Eksjö och då bar han titeln skrädderiarbetare. Samma år blev han även inskriven som värnpliktig och i kyrkobokens

ruta "**Frejd och särskilda anteckningar**" står det "*inskrifven värnpliktig 1888 nr. 93 33/1888*". För modern står det i motsvarande ruta kort och gott bara "*fattig*".

Den andra hälften av 1800-talet var ju den tid då frikyrkorörelsen fick sitt genomslag i Sverige och bland dem kom bland andra Metodisterna till landet. De första metodistförsamlingarna grundades i Stockholm och Göteborg och år 1876 organiserades Metodistkyrkan som ett av staten erkänt trossamfund.

– Metodismen är en gren av den protestantiska kristenheten. Den uppstod i 1700-talets Storbritannien som en väckelserörelse inom den anglikanska kyrkan med John och Charles Wesley samt George Whitefield som främsta ledare. Bakgrunden var bl.a. de sociala och moraliska missförhållanden som rådde under den brittiska industrialismens genombrottstid. På grund av sin folkliga och starkt engagerande prägel accepterades inte väckelsen av den anglikanska kyrkan. När kyrkorna stängdes för metodistpredikanterna höll dessa sina möten i det fria, en uppseendeväckande nyhet, och nådde industriarbetarna med sitt budskap. Rörelsen utvecklades till en denomination (*kristet trossamfund, kyrka*), The Methodist Church, med självständiga samfund, ledda av årskonferenser. Denna brittiska metodism finns framför allt i de delar av världen som en gång tillhörde det brittiska imperiet. I Storbritannien är den sedan 1932 den största protestantiska frikyrkan med ca. 430 000 personer i fullt medlemskap (1993). Metodismen spred sig på kort tid till Amerika, där den efter USA:s självständighetsförklaring konstituerade sig som The Methodist Episcopal Church; till skillnad från den brittiska metodismen är den amerikanska en kyrka med biskopligt ledarskap; ett biskopsområde kan omfatta flera länder. Denna gren har vunnit den största internationella spridningen - i Asien, Afrika, Sydamerika, på den europeiska kontinenten och även i Skandinavien, dit den nådde vid mitten av 1800-talet. Metodismen kom till Sverige först i sin brittiska form genom George Scott, som verkade här 1830-42; den amerikanska metodismen nådde Sverige på 1860-talet genom amerikanska missionsarbetare och svenska sjömän.^{viii}

Strax efter den nått Sverige kom så metodismen till Eksjö och den 26/1 1877 bildades det en metodist församling i staden. En som tydligen blev starkt påverkad av metodisternas livs- och religionsåskådning var Anna Klara Lindblom. Anna Klara gick med i Metodistförsamlingen redan 30/10 1879 och blev församlingens 8:e medlem. Samma dag som Klara, hon kallas bara vid sitt andra namn i församlingsböckerna, skrevs in i församlingen skrevs även Kristina Svensson, Anna Lovisa Svensson och Ann Lovisa Schär in som medlemmar. De två först nämnda av dessa var precis som Anna Klara ogifta kvinnor och det är ju inte helt omöjligt att

det har varit väninnor till henne. Sju år efter det att Anna Klara blivit medlem i församlingen, närmare bestämt den 10/10 1886, kunde den samma inviga sin nya kyrkobyggnad på Östralånggatan 6. Vid uppförandet av kyrkan fick församlingen hjälp av järnvägsbyggare från England och i kyrkan finns fortfarande den ljuskrona som dessa engelska arbetare skänkte till församlingen. Vissa tillbyggnader har gjorts på kyrkan men den ser idag i stort fortfarande ut som den gjorde under den tid Anna Klara var medlem i församlingen. Trots att Anna Klara blev medlem i Metodist församlingen redan 1879 var det först 1888 som hon lämnade statskyrkan. Den 26/5 det året gick hon till prästen och begärde sitt utträde ur Svenska Kyrkan. I husförhörslängden har prästen, i rutan **”Fräjd och särskilda anteckningar”**, antecknat *”1888 26/5 anmält sig vilja utträda ur Sv. Stats kyrkan och övergå till Metod. Episkopal. Utg.”* Om även hennes söner lämnade statskyrkan för frikyrkan finns det inga anteckningar om. Den 27/11 1888 flyttade familjen så igen, den här gången till ett ställe i Eksjö som kallas Strömsholm. Betygen för innanläsning och kristendomskunskap från husförhören är här samma för Anna Klara som vid det förra förhöret. Gustav Henrik har även han fått samma betyg som tidigare bortsett från att man vad avser kristendomskunskapen har gjort tilläget *”försv.”*. När det gäller Axel Fredrik har man nöjt sig med att skriva *”väl god.”* i båda betygsruterna. Anteckningen om att Axel Fredrik är inskriven som värnpliktig finns även med på den här adressen. Den 26/3 1890 lämnade återigen Axel Fredrik sin mor och bror, denna gång för att flytta till Kalmar. Eksjö var ju en relativt liten stad och det var säkert större chans att finna ett bra arbete som skraddare i Kalmar. Men det var inte bara Axel Fredrik som rörde på sig. Anna Klara hade ju, antagligen av nödtvång många gånger, inte för vana att stanna allt för länge på en adress, och så inte heller i Strömsholm. Så medan Axel Fredrik var i Kalmar tog Anna Klara med sig lillebror och flyttade till kvarteret Lejonet 11. Det här skedde den 10/11 1890. Ungefär ett år efter det, den 31/12 1891, kommer så Axel Fredrik tillbaka till Eksjö och även han bosätter sig i kvarteret Lejonet 11. Eftersom han i husförhörslängden står åtskild från sin mor och bror kan man nog dra slutsatsen att dom bodde i två olika lägenheter. Medan Gustav Henrik fortfarande var Anna Klaras "oäkta son" hade Axel Fredrik lämnat familjen och var en vuxen man. Han omskrevs inte längre som "O S", oäkta son, han hade fått en titel. Tidigare hade han först varit skraddarlärling, sedan skradderiarbetare och före, och även precis efter, vistelsen i Kalmar stod han skriven som handelsresande men någon gång under 1892 ändrades hans titel så slutligen till den som han skulle bära resten av sitt liv, nämligen skraddare.

Om det nu är någon som tror att Axel Fredrik hade för avsikt att stanna i Eksjö så misstar dom sig. Mindre än ett år efter det att han flyttat tillbaka från Kalmar, närmare bestämt den 28/5 1892, tar han ut flyttbetyg för att flytta till Köpenhamn. Det var nog inte så att Axel Fredriks avsikt var att slå sig ned i Köpenhamn utan det var nog snarare ett sätt att kringgå de svenska

bestämmelserna för emigration. Enligt lagen var det nämligen förbjudet för värnpliktiga att utan särskilt tillstånd utfärdat av Kunglig Majestät utvandra till främmande världsdel. Utan ett sådant här utvandringstillstånd erhöi man, om man var i värnpliktsåldern, inte flyttningsbetyg och kunde då inte heller ingå kontrakt om resan med någon utvandraregent. Man kunde med andra ord inte köpa någon amerikabiljett. Om det nu var Amerika man tänkte sig till. Emigrantbiljetterna var nämligen enligt en lag från 1869 avfattade i form av ett kontrakt mellan emigranten och agenten. Att bestämmelsen följdes bevakades av polismyndigheterna i de svenska utresehamnarna. Bestämmelsen kunde dock kringgås genom att man begagnade sig av en utländsk emigrantagent. Man tog med andra ord ut flyttbetyg till en tillåten ort, det var främst Köpenhamn som användes, och väl där kunde den värnpliktige, eller andra som saknade flyttbetyg, utan hinder lösa amerikabiljett. Dock är det något som kommer ivägen för Axel Fredriks planer och gör att han stannar kvar i Eksjö. Det är kärleken till en kvinna som gör att han väljer Eksjö framför Köpenhamn. Kvinnan i fråga hette Sofia Wilhelmina Lindström. Hon var född den 24/1 1850, hon var således hela 17 år äldre än Axel Fredrik, och hon arbetade som sömmerska i Eksjö. I mars 1893 bestämmer sig så Axel Fredrik och Sofia Wilhelmina sig för att gifta sig med varandra och den 19/3 lyser det för första gången till bröllop för dem och den 9/4 1893 gifter dom sig så. Bröllopet ägde rum i Eksjö och vigselförrättare var kyrkoherden P G E Stark. Vid tiden för vigseln bodde både Axel Fredrik och hans hustru i kvarteret Lejonet men det var först cirka två månader efter, den 26/6, som dom fick möjlighet att flytta samman i samma lägenhet. Den 1/9 1893 blir så Axel Fredrik far till en son. En jämförelse mellan tiden för vigseln och tiden för sonens födelse ger vid handen att giftermålet mellan Axel Fredrik och hans hustru kanske var av nöden tvunget, sådan var ju tidens syn på saken. En månad efter födelsen var det så dags för dop och inför vittnena Axel Wilhelm Petri, skomakare från kvarteret Lejonet 11, och hans hustru Lotta Lindström döpte kyrkoherde Stark den lille till Axel Gunnar Harald. Den nye lille "Lindblomen" skulle dock inte komma att bli gammal. Redan den 11/5 1894, alltså i en ålder av bara 8 månader och 10 dagar avled han. Läkaren fastslog att dödsorsaken var "*meningitis tuberculosa*", alltså en hjärnhinneinflammation framkallad av tuberkulosebakterier. Ett halvt år efter sonens död, den 12/11, flyttar Axel Fredrik och Sofia Wilhelmina till kvarteret Mercurius nr 15-18 men inte heller här slipper Axel Fredrik från olycka. Någon gång under början av 1895 insjuknade hustrun i "*tuberculosis pulmonis*", lungtuberkulos, och hon avled på grund av sjukdomen den 18/5 1895. Axel Fredrik tog antagligen förlusten av både son och hustru hårt och det kan vara just det som fick honom att ta upp sina gamla planer på att emigrera. Exakt när han lämnar Sverige är svårt att utröna men det är helt klart att han vid utgången av år 1896 inte längre finns kvar i Eksjö. I husförhörslängden för det året har prästen, i kolumnen "**Bortflyttad**" nämligen skrivit "*p 462 Utan uppg. hemvist 96 2/12*". Det "*p*" prästen skrivit här står ju för pagina, alltså sida, och om man tittar på sidan 462 i samma husförhörslängd finner man alla

eksjöbor som inte har en fast, eller känd, hemvist och längst ner på den sidan står skraddaren och änkligen Axel Fredrik Lindblom upptagen. Alla uppgifter om honom känner man igen från tidigare men allra sist i kolumnen för "**Fräjd och särskilda anteckningar**" står det skrivet "*uppgifves vistas i London 96*". Det är säkert så att prästen genom antingen Anna Klara eller Gustav Henrik fått upplysningar om att Axel Fredrik var i London. Det troligaste är, och det styrks även av den muntliga traditionen bland hans efterkommande, att Axel Fredrik tänkte sig till Nordamerika men att han på grund av svåra stormar på Nordsjön, och därav följande sjösjuka, inte vågade sig ut på Atlanten. Han beslöt sig därför att stanna i England och begav sig till Svenska kyrkan i London för att få hjälp. De råd och den hjälp som Axel Fredrik fick från kyrkan gjorde, tillsammans med hans egen duglighet, att han snabbt etablerade sig som skraddare i London. Så småningom gifte han sig med engelska som hette Jessie och den 15/12 1899 föddes deras första barn, sonen Axel Felix. Efter det utökades familjen med ytterligare tre barn, döttrarna Audrey och Dagmar och sonen Eric Stanley. Vid minst ett, troligtvis två, tillfälle begav sig Axel Fredrik tillbaka till Sverige på besök. En gång åkte han tillsammans med äldste sonen för att besöka den gamla hembygden. Årtalet för den här resan till Sverige är inte känt men det är möjligt att det rör sig om 1910. Anledningen till att man eventuellt kan dra den slutsatsen ska vi titta på längre fram. Nästa resa till sitt gamla hemland gjorde han 1923 och han hade då sin yngste son med sig. Kunskapen om dessa resor har vi genom att de medföljande sönerna berättat om dem för sina söner, John och Robert. Bland annat berättade Erik Lindblom att han och Axel Fredrik vid besöket i Sverige stannade inte mindre än sex veckor och att man då bodde hos Gustav Henrik. En viss reservation bör göras för att det eventuellt kan vara samma resa som Axel Fredriks söner, oberoende av varandra, talat om. Axel Fredrik kom att leva ytterligare 52 år efter det att den sista anteckningen gjordes om honom i svenska kyrkoböcker och han dog alltså 1948 i England. Han var cirka 29 år när han lämnade Sverige och han dog i en ålder av 81 år, alltså levde han större delen av sitt liv i England och var säkert mer engelsk än svensk när han dog.

Det var alltså år 1896, eller möjligtvis i slutet av 1895, som Axel Fredrik efter att ha förlorat sin familj lämnade Eksjö, och då även sin mor och bror, bakom sig för att pröva att finna lyckan på annat håll. När han gav sig iväg bodde Anna Klara på en plats i Eksjö som kallades Strömsdal. Dit hade hon flyttat den 17/11 1893. Även Gustav Henrik bodde på den här adressen men han hade flyttat dit redan 5 månader tidigare och orsaken till det ska vi ta upp i nästa kapitel. Anna Klara står fortfarande upptagen som varande piga och det är säkert troligt att hon fortfarande fick arbeta lika hårt för sitt uppehälle som när hon första gången, i de yngre tonåren, tog tjänst. Man kan ju dock konstatera att åtminstone två av hennes söner lyckats höja sig över det samhällsskikt som Anna Klara tillhört hela sitt liv, Axel Fredrik var

ju skräddare och Gustav Henrik hade blivit typograf, dom var alltså hantverkare båda två och har säkert kunnat bistå sin mor ekonomiskt om det fanns behov för det

Nästa gång vi hittar Anna Klara i kyrkoböckerna är det i **"Utdrag ur 1910 års Död- och Begravningsbok för Eksjö stadsförsamling"**. Femton dagar efter det att hon fyllt 72 år, närmare bestämt den 16/7 1910, dog före detta pigan Anna Klara Lindblom. Dödsorsaken beskrivs i boken som *"sannolikt av hjertfel"*. Hon begravdes den 24/7 i Eksjö men gravrätten för hennes grav har gått ut så den står tyvärr inte att finna idag. Men hade man kunnat det så hade Anna Klara varit värd en blomma på sin grav. Som vi kan se gick det ganska många dagar mellan Anna Klaras död och begravningen och det är ju inte omöjligt att det beror på att man ville ge Axel Fredrik tid att hinna komma från London för att vara med på sin mors begravning.

Anna Klara hade säkert haft ett mycket hårt liv fyllt av många prövningar och svåra stunder. Trots att hon hade det allra sämsta utgångsläget och säkert, på grund av det, utnyttjades hänsynslöst många gånger så lyckades hon ensam uppfostra åtminstone två av sina tre söner till samhällsnyttiga och dugliga människor vilka genom denna uppfostran fick möjlighet till ett bättre liv än det Anna Klara själv haft. Som vi har kunnat konstatera ovan så har Anna Klara varit aktivt troende och jag är övertygad om att hon många gånger när livet har varit som svårast tröstat sig med att allt skulle bli bättre i livet efter detta. Om det himmelrike som hon trodde på finns så är jag övertygad om att Anna Klara Lindblom, pigan från Eksjö, av egen förtjänst har ett lättare och bättre liv där än hon hade på jorden.

ⁱ NE, band 11, sid 617

ⁱⁱ Släktforska! Steg för steg, sid 28.

ⁱⁱⁱ "Eksjö 1800-tal" av L Å Hagberg, sid 79.

^{iv} "Eksjö 1800-tal" av L Å Hagberg, sid 75 & 79.

^v "Eksjö 1800-tal" av L Å Hagberg, sid 107-111.

^{vi} "Genom sjuttio år", minnesskrift över Östra härads missionsförening, Vetlanda 1933.

^{vii} SU, band 19, spalt 712.

^{viii} NE, band 13, sid 273.